

budou pokračovat, až zvládnou základy biblické hebrejštiny, předložené srozumitelně v této učebnici.

V názvosloví a v pojetí některých jazykových a literárních jevů Parker použil výsledky svého studia v Los Angeles. Pro slovesa používá termín ‚*verb patterns*‘ — ‚verbální útvary‘, jenž je vhodnější než obvykle užívaný termín ‚*stem*‘ — ‚kmen‘, jímž se v studiu jiných jazyků označují jen části slov. Parker považuje výraz ‚*aspekt*‘ — ‚vid slovesný‘ za přesnější než obvyklý termín ‚*tense*‘ — ‚čas‘, neboť pojetí vidové ukazuje, jak mluvčí pojímá situaci. Par-

ker uvádí v poznámce (71) termín ‚*thetic parallelism*‘, avšak přisuzuje mu funkci poněkud odlišnou od publikace, kterou cituje. Užívá též tradiční termín ‚syntetický paralelismus‘ (152) pro veršové struktury, které nejsou paralelistické. Tento termín by bylo lépe nahradit vhodnějším.

Parkerova kniha je zaměřena na americké čtenáře, kteří chtějí soukromým studiem nabýt nebo oživit svou znalost hebrejštiny. Čtenáři v jiných zemích najdou v knize poučení o způsobu studia i o užitečné literatuře.

Stanislav Segert

ŽIDOVSKÁ MODLITBA

Carmin Di Sante, Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie, OIKÚMENÉ Praha 1995, 242 str.

Pohnuté dějiny soužití křesťanů a Židů jsou pro nás křesťany naléhavou výzvou ke zpytování svědomí. Trvalo bohužel příliš dlouho, než ze strany katolické církve na II. Vatikánském koncilu zaznělo slovo: „Církev lituje nenávisti, pronásledování a projevů antisemitismu, jimiž se kdykoliv a kdokoliv obrátil proti Židům“ (Nostra aetate 4). V témže článku této Deklarace o poměru církve k nekřesťanským náboženstvím je však obsažena také pozitivní výzva: „Protože křesťané a Židé mají tak velké společné dědictví, chce tento sněm podpořit a doporučit vzájemné poznávání a úctu. Toho lze dosáhnout především biblickými a teologickými studii a bratrskými rozhovory“. Jako konkrétní projev realizace tohoto přání bylo v Římě založeno středisko židovsko-křesťan-

ského dialogu SIDIC (*Service International de Documentation Judéo-Chrétienne*). Jedním z křesťanských teologů této instituce je *Carmin Di Sante* (1941), který se po základním studiu teologie v Assisi věnoval studiu liturgie na známém římském institutu sv. Anselma, vedeném benediktiny, a zaměřil se zvláště na studium vzájemných vztahů mezi židovskou a křesťanskou liturgií.

Kniha *Židovská modlitba* chce být odpovědí na skutečnost, že ‚ideologie pohrdání a demonizace Židů‘ je sice definitivně za námi (jak všichni pevně doufáme), zůstává však ‚neznalost‘, která byla často příčinou předchozího (srv. str. 219). „Cožpak lze pochopit pojem *ekklesia* bez synagogy, liturgii slova bez *keri'at ha-tora*, pojem *prex eucharistica* bez *beracha*, cyklus čtení

bez znalosti toho, co jsou *parašot* a *ha-fturot*, křest bez *mikve*, večeri bez *birkat ha-mazon*, velikonoce bez znalosti svátku *pesach*, svatodušní svátky, aniž bychom znali *šavu'ot*, neděli bez *šabatu*, mši svatou bez *tehilim* (hymny a žalmy), pokání bez *tešuvy*, půst bez svátku *jom kipur*, liturgické překlady bez *targumim*, kázání bez *midrašim* atd.?" (str. 221n).

V úvodní, přípravné kapitole poukazuje autor na svědectví Nového zákona, týkajících se chrámu, synagogy, slavení šabatu a svátků, a seznamuje čtenáře se základními prameny židovské bohoslužby, kterými jsou jednak příslušné traktáty v Mišně a Talmudu a také *Sidurim* (modlitební knihy). Následující část (str. 40—52) je klíčovou kapitolou celé knihy. Pojednává totiž o teologii základního modelu židovské modlitby — a tím je žehnutí (*beracha*). Tak jako traktát *Berachot* stojí nejen numericky, ale i ideově na začátku Mišny a vrhá světlo na vše následující, podobně i bez důkladné četby této kapitoly, která po stránce teologické patří k nejzdařilejším částem knihy, nelze porozumět tomu, co v knize následuje. Tím, že Žid pronáší denně mnoho *berachot*, vyznává fundamentální jednotu mezi Bohem, světem a bližními: Boha uznává za původce a 'vlastníka' věcí, stvořený svět za znamení (svátost!) a dar, všechny lidi za bratry a sestry, s nimiž sdílíme společenství při jedinečné hostině života. Modlitba požehnání však vyžaduje smysl pro údiv a zázrak. Učí nás symbolickému vidění skutečnosti. Chléb a slunce není jen prostředek výživy a zdroj světla. Tyto věci jsou také znamením Boží dobroty a moci. Člověk si pronášením *berachot* uvědomuje (k tomu napomáhá i pasivní gramatický tvar

baruch; ne: „Já ti děkuji“, ale: „Ty, Bože, jsi požehnaný“), že celý svět je Božím vlastnictvím, že však je nám propůjčen k užívání. Žid pronáší *berachot* nejen ve věcech dobrých a příznivých, ale i v negativní situaci. „Hospodin se má velebit za zlé stejně, jako se velebí za dobré“ (bBer 58b). „Velebit Boha v záporné situaci a tváří v tvář záporné situaci je možno pouze díky naději ve vykoupení. Tento projev víry překonává a přemáhá všechno, co je záporné: Vítěz na úrovni historické je tak na úrovni eschatologické prohlášen za poraženého“ (str. 44).

Kdo si dokáže osvojit spiritualitu židovských *berachot*, autorem mistrně a srozumitelně předloženou, může pak s užitekem a napětím vnikat do základních židovských modliteb: *Šema Jisra'el* a *Tefila* (Modlitba osmnácti požehnutí); Di Sante podává zasvěceným způsobem a relativně podrobně jejich obsahový a formální rozbor. Druhou polovinu knihy pak tvoří pojednání o domácím a synagogálním liturgii a o židovských svátcích. Zvláště kapitola o bohoslužbě v rodině je inspirující i pro život křesťanské rodiny, kde bohoslužebné prvky často zcela chybějí. V domácí svatyni židovské rodiny se koná rituál společného jídla s požehnutím a lámáním chleba na začátku a s *birkat ha-mazon*, požehnutím nad kalichem v závěru, slaví se počátek a závěr *šabatu* (*kiduš* a *havdala*), probíhá večere *pesachového sederu*. Stručný popis svátků (poutní, velké, menší svátky) poskytuje základní informace o židovském roce.

Knihou obsahuje podrobný rejstřík hebrejských a aramejských pojmů, který zájemci o judaistiku mohou ještě rozšířit za pomoci lexikonu *Judaismus od A do Z* (vyd. J. Newman/G. Sivan), *Sefer*

Praha 1992. K účinnosti knihy přispívá v neposlední řadě také velmi dobrý překlad z itaštiny (Daniel Korte).

Knih *Židovská modlitba* představuje židovskou modlitební tradici odborným a zasvěceným způsobem, kterému však nechybí spirituální dimenze. Nakladatelství OIKÚMENÉ tak přispělo zcela konkrétním pozitivním způsobem k židovsko-křesťanskému dialogu a sblížení i v našem českém prostoru. Duch i obsah této hodnotné studie (vyšla poprvé

v roce 1985) byl jakoby v hutné zkratce shrnut ve slovech papeže Jana Pavla II., která pronesl rok poté při návštěvě římské synagogy 13. dubna 1986: „Židovské náboženství není pro nás něčím ‚vnějším‘, ale náleží v jistém smyslu k ‚vnitřku‘ našeho náboženství. Proto k vám máme vztah jako k žádnému jinému náboženství. Jste přednostně našimi bratry, mohli bychom říci — jste našimi staršími bratry“.

František Kunetka

POZVÁNÍ K ČERSTVÝM VODÁM REFORMAČNÍCH ZDROJŮ TEOLOGIE

Philipp Melanchthon: Loci communes 1521. Lateinisch-Deutsch. Übersetzt und mit kommentierenden Anmerkungen versehen von Horst Georg Pöhlmann. Hg. vom Lutherischen Kirchenamt der VELKD; Gütersloher Verlags-haus Gerd Mohn 1993. 394 stran.

Osvědčený vydavatel (a ovšem i autor) podstatných učebních textů neodepřel svou péči ani klasickému dílu, jež má mezi reformačními prameny opravdu významné postavení zvláštního druhu.

Nikoli bez důvodu bývá vystihováno hrdým přízviskem „první (či dokonce prazdrojné) evangelické dogmatiky“, byť zprvu nebyla podána v podobě vyčerpávající sumy křesťanského učení — tím spíše však ve smyslu prolegomenicky principiálním. Její originalita oproti starším vzorům, v době školních let reformátorů standardním, je stěží popiratelná, přitom ovšem natolik syčená zjevovatelskou původností Bible, aby je mohla v odvozené normativnosti nahradit. Zřetelněji než dosud obrátila *facit* teologické soustavnosti v patřičném hermeneutickém kruhu zpět k je-

jímu živoucímu zdroji, koncipována jako úvod ke studiu Písem — jaký ovšem nepředstírá, že by k němu přistupoval bez předpokladů předchozího oslovení, nýbrž nabízí základní, ověřený a nenahraditelný výkladový klíč: *sola fide*. Klíč podávaný svědomí Bohem zjitřenému a zároveň nadanému k tomu, aby se erudovalo a mohlo pak ve víře i vyučovat.

Není divu, že se ‚Loci‘ staly základem, na němž systematické bohosloví protestantismu v rozličných podobách (třeba i novoscholastických) stavělo. Platí to i o reformační teologii české, jejíž počátky sice byly časnější, dílo rovnorodé Melanchthonovu *opus magnum* však ze sebe nevydala, takže se na něm záhy vděčně orientovala — a silný vliv *filipismu* pro ni dlouho zůstal pří-